

KINDEREN.

DRIE TOONEELSTUDIES.

- I. HET KIND. II. HET KAMERSCHUT.
III. „IN DE JONGE JAN”

DOOR

S. FALKLAND.
(HERM. HEIJERMANS JR.)

AMSTERDAM. — S. L. VAN LOOY.
1903.

„IN DE JONGE JAN”.

MONOLOGEN-SPEL IN EEN BEDRIJF.

Voor de eerste maal opgevoerd door HENRI DE
VRIES in den „Hollandschen schouwburg” te Am-
sterdam. ¹⁾

DRAMATIS PERSONAE.

De Officier van Justitie.

Een schrijver.

Een bode.

JAN AREND.

ANSING AREND, zijn broer.

GIJS BLANKERT, zijn schoonvader.

PUTTEN, herbergier.

BIESEN, brigadier.

NICOLAAS POST, buurman.

BIK, verver.

(Het parket van een Officier van Justitie).

¹⁾ Dit stukje is bedoeld als gegeven voor een karakter-speler,
die alle rollen, behalve die van *den officier van justitie, den bode,*
den schrijver speelt.

EERSTE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.
Een bode. Ansing Arend.

De officier (*schellend — tot den binnentredenden bode*). Ansing Arend! (*sorteert eenige papieren, betrommelt ongeduldig het schrijfbureau — tot Ansing*). Nee, hièr! — Ben jij Ansing Arend?

Ansing (*in stijgende bedremmeldheid*). Ja, meneer.

De officier. Jij weet natuurlijk waarvoor ik jou — (*Ansing houdt zich met bevende handen aan 'n stoelleuning vast; z'n lippen trillen in angst*). — Kijk me àn, als 'k met je spreek.

Ansing (*in benauwing 't voorhoofd vegend*)... Ik — ik... (*wankelt*).

De officier... Jij staat te beven van angst — als jouw geweten zuiver was, zou jij...

Ansing (*interrumpeerend*)... Mag 'k gaan zitten — 'k ben niet lekker — 'k mankeer 't hier...

De officier (*hem fixeërend*). Ga zitten. Wàt mankeer jij daar?

Ansing. Weet 'k niet — weet 'k niet — (*moeilijk ademend*) — kramp onder me ribbe.

De officier. Zoo. Zoo. Dan zal 'k even wachten — (*tot den schrijver*). Geef 'm 'n glas water — (*blijft Ansing fixeeren terwijl deze met mummlende slokjes drinkt*) — Ansing Arend, in den vooravond van Zondag jongstleden is 'r — kijk me an, Ansing Arend — is 'r brand ontstaan op de droogzolder van jullie sigarenmakerij — ik zeg jùllie — je ben natuurlijk in de zaak betrokken. — Deel je op met je broer?

Ansing. Nee — 'k ben — 'k ben enkel werkzaam — 'k ben...

De officier. Jawel, jawel! Op dien vooravond ben jij 't laatst in huis geweest — je bróór had den sleutel — Was 'r één of waren 'r twee sleutels? — Kijk me an, Ansing Arend.

Ansing. Eén sleutel...

De officier. Jij heb dus de deur dichtgetrokken, omdat jij de laatste was — (*ernstig-dreigend*) — en je wist dat 'r 'n jongetje van drie jaar in de bedstee achter lei...

Ansing (*stomp*)... 't Was 'n meissie....

De officier. Je wist 't dus?

Ansing (*dof*). Nee.

De officier. Wist jij nièt dat 'r 'n meisje in de bedstee lag? En om op de droogzolder te komen,

moest je de bedstee door — hoe kan dat? —
 Waarom zit je zoo brutaal te liegen? Als je je 'r
 op die manier denkt door te slaan, Ansing Arend,
 heb je 't bij 't verkeerde eind. Jij wist, of moest
 weten dat 'r 'n meisje lei te slapen — òf in je
 gejaagdheid, je angst voor ontdekking — 't aller-
 onmenselijkste wil 'k niet annemen — heb je
 'r niet op gelet... Arend — jij wordt verdacht
 boven brand gesticht te hebben. Door jouw schuld
 is 'n kind omgekomen. Wat heb jij daarop te
 antwoorden?

Ansing. God, ja God weet dat...

De officier. Laat den naam God 'r buiten. Jij
 staat op 't punt gearresteerd te worden — hoe
 openlijker en eerlijker je bekent bij 't voor-onder-
 zoek, hoe meer kans jij heb op clementie bij de
 openbare zitting.

Ansing (*angstig*). 'k Hei 'r niet in de bedstee
 gezien...

De officier. Ik vraag of jij op de droogzolder
 brand heb gesticht? (*Ansing schudt ontkennend het*
hoofd). Zoo. Ben je niet op de droogzolder geweest?

Ansing. Dat ben 'k wel. Dat hiet 'k niet liege.

De officier. Wat had jij op Zondag op de zolder
 te doen? (*een stilte*) Was de kachel 'r an? (*Ansing*
knikt). Wordt die met cokes of met turf gestookt?

Ansing. Met cokes.

De officier. En waarom heb jij dan petrolie gebruikt, als-ie nog brandde.

Ansing. 'k Ben niet an de petrolie geweest.

De officier. En de brigadier verklaart dat de heele zolder naar petrolie rook.

Ansing. Weet 'k niks van — niks ..

De officier. Je weet natuurlijk niks. Als je dat goed volhoudt, bewijs je alleen hoe verstokt je ben — Op de zolder, waar je anders op Zondag nooit komt, ben je nog wel 'n half uur gebleven nà je broer, die z'n vrouw ging ophalen bij z'n schoonvader — om vijf uur heeft, heeft — hoe heet-ie (*zoekt onder de papieren*) — heeft Nicolaas Post, de kruidenier van de overzij, je de deur hooren dichtslaan — om half zeven sloegen de vlammen uit 't dak. Wat heb jij in dat half uur op zolder gedaan?

Ansing... Handwerk gesorteerd...

De officier. Kom! Handwerk gesorteerd! Wat voor handwerk, wèlk handwerk?

Ansing... Handwerk van thuis...

De officier. Da's 'n verhaal waarvan 'k geen jota begrijp — wil je mij nu àsjèblief eens aankijken en me is duidelijk maken wat je uit je duim zit te zuigen.

Ansing (*stotterend*). 'k Had Vrijdagnacht — om tweehonderd vijftig bossies 't dekblad gelegen — en Zaterdag nog is om tweehonderd vijftig — 'k doe enkel handwerk — geen blokwerk...

De officier... Waarom maak jij thùis sigaren?

Ansing. Omdat 'k 's avonds niks om hande hei en op stuk werk...

De officier. Nou vertel je me toch heel-gewone dingen en je oogen gluipen telkens weg alsof je op heete kolen zit. Waarom woon je niet bij je broer in?

Ansing. Omdat ze me niet magge — 't is altijd mot.

De officier. Juist — en bij 't middageten, om één uur, heb-ie weèr mot gehad — heeft je broer je 'n klap om je ooren gegeven — heb je 's avonds in de herberg van Putten verteld, niewaar? — Waarom hebben jullie mot gehad?

Ansing. Omdat... omdat 'k niet wou hebbe dat — dat Santje water op me bord smeeet...

De officier. Santje is dat 't dooie meisje van drie jaar?

Ansing (*dof-angstig*). Ja.

De officier. Kijk me an! Dus dat meisje zat jou te plagen.

Ansing (*schuw met de vingers plukkend*). Ze kon 't niet helpe — ze was speelsch — ze pestte me omdat ze 't zag doen door Jan die me niet zetten ken en door Gijssie, 'r moeder, die 't zuur an me heit. Net lei me bord vol met aarpels en saus toen ze 'n glas water over me eten smeeet — toen — toen — 't is hard om te zegge nou ze verbrand is — toen stompte 'k d'r en toen gaf Jan me 'n draai om me kop.

De officier. En toen ben jij valsch geworden — toen heb jij 's middags gedacht: 'k zet 'r de rooie haan op — misschien had je 'n stuk in je kraag?...

Ansing. 'k Drink nooit — ken 'k niet verdrage...

De officier... Nee nou moet je nòg tastbaarder liegen en 's avonds heb je bij Putten drie glazen jenever gedronken!

Ansing. Dat hei-'k — Dat hei-'k — van de beroerdigheid, toen 'k 't kind had gezien met 'r haren afgebrand en 'n gezicht dat 'k nooit zel vergete.

De officier. Dat jìj 't nooit zal vergeten, wil 'k graag gelooven, brandstichter! -- En door de bedstee gaande, toen je van zolder kwam, heb jij je niehie, 't kind van je broer, nièt gezien?

Ansing. Ze lee d'r niet in...

De officier. Ze lei d'r niet in! Dan heb jij in de bedstee gekèken? Waarom keek je in de bedstee? Wat had je te kijken als je geen brand heb gesticht?

Ansing (*treuzelend*). Me zondagsche bullen had 'k op 't bed gesmeten — voor de stof van de zolder.

De officier (*driftig-accentueerend*). Dus — dùs — Ansing Arend daar straks wou 'k 't alleron-menschlijkste niet aannemen, meende 'k dat je in de haast om 't huis uit te gaan, waar je met petrolie — kijk me an! — je hèb 't gedaan — waar je met petrolie den boel in brand heb gestoken — 't slapende kind voorbij was geloopt — (*een stilte*). Dat kan nou niet, Ansing Arend. Jij ben 'n doortrapte, doortrapte misdadiger — 's Morgens ben je nog in de kerk — hebben ze je in de kerk gezien — 's middags wrokkend om 'n broer en 'n aangetrouwde zuster die, dat wil 'k niet tegen spreken, hondsche voor je zijn geweest, dat heb 'k van meer dan één gehoord — 's middags om 'n nieuw gekrakeel, om de ondeugende streek van 'n speelsch kind, neem je 'n wraak zóó gemeen, dat 'r geen woorden voor te vinden zijn! (*een stilte*). Heb je nog wat te zeggen?

Ansing. As 'k zòò vuil was geweest, zóó vuil...

De officier... Toen de vlammen uit 't dak sloegen, ben jij an komen rennen van de kant van

de haven. Waar was je gebleven: anders ga je altijd met Bik, den verver, bij wien je inwoont, 'n loopie maken...

Ansing. 'k Had in 't gras legge slape...

De officier. Jawel, in 't gràs... Waarom rende je dan zoo ineens?

Ansing (*aarzelend*). Omdat 'k Bik en Jansen en de kinderen van Schuitemaker zag rennen.

De officier... En toen wou je 'r met geweld in — heeft Biesen je met Woutersen den veldwachter bij je kraag gegrepen, schreeuwde je dat 'r menschen in konden zijn. Mènschen, Ansing Arend. Mènschen! Onder je zondagsche bullen in de bedstee had je niks gezien, niks. Of begon je geweten te spreken?

Ansing. As ze me hadde late gaan, had 'k 'r d'r uit gehaald, al was 'k 'r bij gestikt.

De officier. Toen 't te laat was.

Ansing... Denk je, dat às 'k brand had gesticht, as 'k zoo gedoomes smerig was geweest, dat 'k dan zoo'n schaap had late legge — dan most je ommers geen hart in je lijf hebben — 'n worm van drie jaar die me pestte, da's waar, van de weromstuit, maar die dikkels bij me op zolder heit zitte spele as 'k tabakstripte... Ze mot 'r door 't raam zijn in geklomme.

De officier. Door 't raam? Wat zijn dat voor verzinsels?

Ansing. Dat dee ze wel meer.

De officier. En 't raam was met 'n pen gesloten.

Ansing. Niet 't eene. Daar was de pin van krom.

De officier. Jawel! En je broer liet dan maar 'n raam, gelijk aan de straat, open voor den eerste den beste!

Ansing. 't Kon maar 'n handhoog worden op geschoven — 't hout was gezwollen — verder gong 't niet — zij kon 'r door — zij kroop 'r meer door 's morgens om te spele — as de voordeur nog dicht was.

De officier. En dat valt jou zoo allemaal ineens in? In eens weet je van 'n kromme raamp en van hout dat gezwollen is? 'k Zal 't laten onderzoeken. Voorloopig ga je 't gebouw niet uit. Al dadelijk toen jij binnenkwam, man, zag 'k aan je gezicht hoe laat 't was. Jij weet heel aardig 'n hartziekte te simuleeren — Wacht nog even. Hoe oud ben je?

Ansing. Vier en twintig.

De officier. Wanneer geboren?

Ansing. In December achttien — achttien...

De officier. Jawel — dat zullen we naslaan. Jij ben 'n gemeene kerel! 't Had 'r bij moeten komen dat de verdenking op je broer viel — je broer van wie jij 'n pracht van 'n meisje heb vermoord en die je an de bedelstaf zou hebben gebracht, als-ie niet geassureerd was geweest.

Ansing. Dat was-ie.

De officier. En daar begreep jij niks van in je achterlijkheid! Ben je op school geweest?

Ansing. Ja — ja.

De officier. Kan je lezen en schrijven?

Ansing (*verlegen-glimlachend*). Niemeer, meneer.

De officier. Dus je weigert te bekennen?

Ansing (*domp*). 'k Weet 't niet — 'k Weet niet wat — watte...

De officier. Dan zullen we zòrgen dat je 't weet! (*schelt — tot den bode*). Die man afzonderlijk — en 't gebouw niet verlaten. Laat Jàn Arend hier komen.

TWEEDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.

Een bode. Jan Arend.

Jan Arend (*binnengeleid door den bode, blijft bij de deur staan*).

De officier. Is u Jàn Arend?

Jan. Ja, meneer.

De officier. Gaat u zitten. De directie van de Brand-assurantie-maatschappij Oud-Holland heeft 't parket 'n onderzoek verzocht naar de oorzaak van den brand van Zondag, jongstleden. Voor dat onderzoek zijn rijkelijk termen aanwezig. — Waarom heeft u uw vermoedens verzwegen? — De verhouding van u en uw vrouw tegenover uw broer Ansing was toch niet van dièn aard, om te trachten 'm te spàren (*een stilte*). Direct heeft-ie den dood van uw dochtertje veroorzaakt (*Jan begint zenuwbevend te huilen, poogt z'n gesnik te bedwingen — de officier van justitie zwijgt even*)... Gister is ze begraven, niewaar?

Jan (*smartlijk-heftig z'n zakdoek wringend*). Ja, meneer, gister.

De officier. Ansing, uw broer...

Jan (*dof*). Ansing heit 'r geen weet van...

De officier. Had u dus géén vermoedens?

Jan (*dof*). Wat mot 'k voor vermoedens hebben? De boel is verbrand — 't kind is dood.

De officier. Jan Arend, 't spijt me vooral na zoo'n ongelukkige gebeurtenis, terwijl je nog diep onder den indruk moet zijn, 't spijt me, maar 'k moet méér van u weten. 't Achterhouden van

gegevens — om motieven die 'k in de volslagen onmogelijkheid ben te begrijpen — zou kunnen — zou kunnen (*plotsling scherp*)... Twee maanden geleden heeft u uw sigarenfabriekje voor vijfduizend gulden geassureerd (*zoekend*). Hier heb 'k 't afschrift van de polis... Vijfduizend gulden op de tabakskerverij en sigarenfabriek „In de jonge Jan”... meubelen, huisraad... (*onderbrekend*)... ...Waarom nam-u dien naam?

Jan (*aarzelend, weder op huilen af*)... Die naam hei-'k vier jaar geleden genomen, omdat we dachte, omdat we hoopte dat 't 'n jòngen zou zijn — 't was 'n meissie...

De officier (*zachter*). U was kort te voren voor drie duizend gulden verzekerd. Twee maanden geleden heeft u premie van tweeduizend gulden gesupleerd. Er ontstaat brand — (*scherper*) brand die gesticht is met petrolie — waarom schudt u 't hoofd?...

Jan. Dat ken niet — d'r was geen petrolie in huis — de droogkachel zel gesprongen wezen.

De officier. Hoe weet u dat 'r geen petrolie in huis was?

Jan. Van me vrouw...

De officier. Waar is uw vrouw?

Jan. Leit bij me schoonvader — doodziek — mal van verdriet...

De officier. Heeft u dan onder zulke smàrtlijke omstandigheden met 'n doodzieke vrouw over petrolie gesproken?

Jan (*geprikkeld*). Nee, née meneer. Maar 's mid-dags, bij de boterham, zei ze nog, zei ze nog dat 'r amper olie in de peer van de lamp was.

De officier. Da's vreemd. Anders wordt toch Zaterdagavond voor die dingen gezorgd. Diè Zaterdagavond dus niet?

Jan. Weet 'k niet, meneer. 't Huishouen gaat me niet an.

De officier (*nadenkend*). U veronderstelt dus dat de droogkachel gesprongen is? — Maar die kachel is nièt gesprongen, verklaart de brigadier van politie. En die kachel stond geïsoleerd. Dat heeft de assurantie-maatschappij gecontroleerd, niet waar?

Jan. Ja, meneer. Maar hoe licht vallen 'r vonken — de zolder was zoo droog, zoo droog as kurk.

De officier (*scherp*). Jan Arend, 'k vraag voor de laatste maal waarom je 'n broer probeert te redden, 'n broer die geen goed woord van je kreeg, 'n broer die niet bij je inwoonde, omdat je vrouw 'm treiterde...

Jan... Dat dee ze niet.

De officier. Dat dee ze wèl — val me niet in de rede, asjeblief — ze treiterde en plaagde 'm — en jij heb 'm niet eens maar honderdmaal geslagen — rapport van de politie.

Jan. Daar zeg 'k niet nee op — 't most bij tijjen...

De officier. Mòst 't?

Jan. Hij was in alles te stom om voor de duvel te dansen, deugde voor niks, voor niks. Vaderheit 'm op me dak geschoven. Eerst hebben we samen gebarbiert en sigaren gemaakt. De heele barbienderij is door de jongen z'n verrekke lammigheid verlopen. Geen mes kon-ie fatsoenlijk in z'n pooten houden. Toen hei-'k 'm enkel op de tabakszolder gebruikt en nog bedierf-ie dikkels 't beste dek...

De officier... Dan werd jij nijdig en sloeg 'r op los. 'n Achterlijken jongen van vier-en-twintig mishandelt men niet — dat zet kwaad bloed — dat vergeven ze niet als ze ouder worden. 's Middags om een uur, dienzelfden Zondag, heb je 'm 'n oorveeg gegeven, omdat-ie zich niet door — door 't gestorven meisje wou laten plagen. Toen heeft-ie kwaadaardig, om zich te wreken, den boel in brand gestoken...

Jan (*onrustig*). Dat heit-ie nièt!...

De officier. Hoe weet je dat zoo beslist?

Jan. Al is-ie stom, gemeen is-ie niet — née — née — D'r is niks angestoke. Angestoke, 't mot 'r bij kommen! Dan, dan keert de asserantie geen cent uit, staan we op de keien.

De officier. Als dāt de reden is, waarom u niks weet — waarom u te vergeefs, tè-vèr-gèefs, 'n broer uit de handen van de justitie wil houden, dan doet u verkeerd èn misdadig. Ja, misdadig! 'r Is hier van nog àndre zaken dan van enkel brandstichting sprake. 'r Kan wreede, domme moedwilligheid in 't spel zijn geweest — ik heb de overtuiging dāt ze 'r was — tegenover — tegenover uw ongelukkig dochttertje. Jan Arend, 'k dring 'r nog eens op aan de volle, eerlijke waarheid te spreken. 't Zou min zijn, àls je om geldelijk belang de justitie zou beletten je eigen kind te — te wreken — en dan nog: alle vrees van dien aard is dwaasheid — alleen als je persoonlijk bij 't onheil betrokken was, zou de assurantie-maatschappij gerechtigd zijn betaling te weigeren. Tegen moedwil van dèrden bèn je verzekerd. Kom! 'k Begrijp levendig dat je door 't gebeurde ondersteboven ben. (*een stilte — met nadruk*). Je houding is ònverklaarbaar, ònverklaarbaar, Jan Arend Als 'k niet wist hoe zwaar jullie getroffen zijn door den dood van je eenig kind, zou 'k denken (*aarzelend*) aan 'n àfspraak tusschen jou en je broer (*een stilte*). Heb je daar nièts op te antwoorden?

Jan (*dof*). Denken dat 'n vader z'n eigen leven verbrandt — daar zwijg 'k op (*opvlammend*)... Da's te belabberd om 'n woord an te verspille! (*inzakkend*). Voor mijn part stond 'k nakend op straat — as 'k 'r me kind mee terug had.

De officier. U verdenkt uw broer dus nièt?

Jan. Nee, niemand.

De officier. Wist-ie van de assurantie?

Jan. Dat zal wel — dat weet 'k niet. Hij hoorde van alles.

De officier. Ging de Jonge Jan goed? (*Jan knikt*). Dekt de assurantie de hééle schade?

Jan (*schuw*). Zoo wat.

De officier. Hoe zoo wat?

Jan. 'k Had pas partijen tabak ingeslagen.

De officier. Is de polis verbrand?

Jan. Nee. Die hei-'k in me zak.

De officier. In uw zak? Draagt u die àltijd bij u?

Jan. Ja, bij andere papieren.

De officier. Da's anders geen gewoonte.

Jan. (*zenuw-driftig*). Wat is geen gewoonte? 'k Hei geen brandkast. 'k Laat nooit 'n cent thuis. Me heele hebben en houen steek 'k bij me as 'k

van honk ga. — As dat 'n ding is om over te vallen, om iemand de duimschroeven an te zetten, dan most-u denken dat 'k kapot ben van de ellende die ons in 'n paar dagen is overkomen.

De officier. 'k Wou wel hebben dat u 'n weinig kalmer antwoordde. U zet men geen duimschroeven aan. U staat buiten 't spel. We onderzoeken de zaak van uw broer — (*een stilte*). Ansing is 't laatst in huis geweest, niewaar?

Jan. Dat mot wel.

De officier. Waren 'r twee sleutels, of één?

Jan. Een.

De officier. Wie had die sleutel?

Jan. Niemand.

De officier (*verrast*). Niemand? (*een stilte*) Ansing is om vijf uur 't huis uit gegaan, heeft de deur achter zich dicht getrokken — om zes uur at u 'n boterham bij uw schoonvader — om half zeven staat 't huis in lichtelaaie. U had de sleutel niet waar?

Jan. Nee — ik niet.

De officier. Heeft Ansing de deur dan met den sleutel gesloten?

Jan. Nee (*aarzelend*). 't Kind had de sleutel.

De officier (*aandachtig*). 't Kind? 'n Kind van drie jaar?

Jan (*nerveus*). Meneer, meneer, me kop is in de war. 'k Hei in geen nachten 'n oog toegedaan. 'k Ben op, 'k ben ziek — en u zit me kalm af te beulen over dingen die me bang maken as 'k 'r an denk.

De officier (*vriendelijker*). 't Hangt van u zelf af om 't pijnlijk onderhoud zoo kort mogelijk te maken. Ik móét u die vragen stellen. — Van wie had 't kind den sleutel? — Ansing heeft zooeven gezegd dat 't kind 'r door 't raam kan in geklommen zijn.

Jan. Door 't raam? 't Raam was op slot.

De officier. Mogelijk niet. De raampen was krom.

Jan (*aarzelend*)... Ja, dan kèn ze door 't raam — (*snet*). Nee, ze had de sléútel. As ze de sleutel had, had ze niet door 't raam te klimmen. En — en — as 'k me goed herinner, hei-'k de pin 'n paar dagen vroeger récht geslagen — d'r liep kwaad volk door 't dorp.

De officier. Jan Arend, de kwestie is van 't hoogste belang. 't Kind was in huis. 't Kind is in huis verbrand. Om op de droogzolder te komen, moest Ansing de alkoof door waar 't lijkje is gevonden. Als 't kind dus den sleutel had, dan moet 't vóór de brandstichting in bed hebben gelegen — want 'n kind dat in 'n huis komt, waar — laten we

zeggen lappen met petrolie of sigarenkisten met petrolie branden — dat kind ruikt den rook en hoort 't geknetter. 't Kind is dus, uit moeheid — daar zullen we dadelijk over praten — uit moeheid op bed gaan liggen, terwijl 't huis rustig was. Maar dan móét Ansing die van boven kwam en z'n kleeren van 't bed greep, 'r gezièn hebben. Voelt u wat ik bedoel? Begrijpt u dat 't om iets èrgers dan brandstichting gaat? En daarom, nadrukkelijk, hoe kwam 't kind aan den sleutel — wie heeft 'r den sleutel gegeven — hoe laat is dat gebeurd — (*scherp—nadenkend*). En — en is die sleutel in den puinhoop bij 't kindje gevonden?

Jan. Dat weet 'k niet. Hij mot 'r nog leggen, natuurlijk.

De officier. Van wie kreeg ze den sleutel?

Jan. Van mijn.

De officier. Waarom?

Jan. Waarom? Da's de grootste ramp geweest. As 'k 'r de sleutel niet in 'r handen had gegeven, toen 'k om half vijf de deur achter me toe trok, was ze nooit in 't huis terug gekend.

De officier. Waarom gaf u 'n kind van drie jaar 'n sleutel te bewaren? Da's toch onverantwoordelijk!

Jan (*dof-zinnend*) In me eene hand ha-'k me wandelstok — in me andere 'n kissie sigaren voor — me schoonvader — toen vroeg ze of ze de sleutel dragen mocht — 't is 'n sleutel zóó lang — 'n kanjer — die je pijn doet in je zak — enkel 's Zondags komt-ie van de spijker af — toen zee 'k: hou 'm dan góéd vast en zoo liep ze met me mee.

De officier. Dat was dus hoe laat?

Jan. Voor vijven — half vijf — kwart voor vijven — tien minuten voor vijven (*gejaagd*). — 'k Hei niet op me horloge gekeken. 't Ken later — 't ken vroeger geweest zijn.

De officier. Maar in ieder geval: Ansing wàs nog op zolder toen u met 't meisje heenging.

Jan. Dat denk 'k wel — dat weet 'k niet precies — as je pas met mekaar ruzie gehad heit, let je niet zoo op iemand.

De officier. Hij wàs nog op zolder. Dat heeft-ie bekend. En 't kind, waar is 't kind met den sleutel gebleven? De zaak wordt vreemder en vreemder. U ging met 't kind naar uw vrouw die al op bezoek bij uw schoonvader was. En toen?

Jan. Toen kwam 'k Bik, de verver, tegen en terwijl 'k met die over Ansing stong te praten en 'r over klaagde dat-ie Santje gestompt had om 'n kleinigheid, bleef 't kind zaniken dat-ze zoo moe was...

De officier. Dus zoo móé?

Jan. Ja, ze ravotte al 's morgens om zes — toen zee ik: loop dan vast door na je grootvader — toen zee ze telkes: nee na huis toe — toen gaf Bik 'r 'n pepermint en toen liep ze eindelijk door.

De officier. Naar d'r grootvader?

Jan. Ja. Da's 't láátst da'k 'r gezien hei, 't láátst. Ze liep 'r zoo dikwels alleen heen. En op Zondage ha-je geen gerij van karren en wagens.

De officier. En de sleutel?

Jan. De sleutel hield ze in 'r handen. *Ik* hei 'm niemeer gehad, daar doe 'k 'n eed op.

De officier. 'r Wordt u geen eed gevraagd. De kwestie wordt dus duidelijk. Ansing blijft alleen op zolder, sorteert sigaren — 't kind, moe, gaat naar huis terug — bij 'r grootvader is ze niet gekomen...

Jan.Wij dochten dat ze erges bij den weg speelde — ze dee 't wel meer...

De officier.Spelen met 'n sleutel — 't is 'n beetje gewaagd, niewaar? Als ze 'm verloor?....

Jan... As ze 'm verloren had, had iedereen geweten dat 't de sleutel van de Jonge Jan was — niet één had zoo'n ouwerwetsche sleutel en me schoonvader die smid van z'n vak is geweest had 'r de letters van de zaak in geslagen.

De officier. 't Kind is dus mèt den sleutel in huis gegaan, is in de bedstee, moe van 't spelen, gaan liggen, vóór den brand, omdat ze wat 'k straks zei anders den rook en 't geknetter zou hebben bemerkt — en Ansing kàn 'r gezien hebben — kàn — hij zei 'r niet nee op — hij zei maar stomp en bot: 'k weet 't niet.

Jan. As de kachel gesprongen is — of één vonk gevallen — of as 't zachies gesmeuld heit — ken ze wèl ingeslapen zijn.

De officier. En waarom is-die dan komen aanrènnen van de kant van de haven — waarom heeft de politie 'm met geweld moeten weerhouden om 't huis binnen te dringen? Waarom heeft-ie geschreeuwd dat 'r menschen in konden zijn?

Jan (*gejaagd*). Dat kèn-ie niet geschreetwd hebben!

De officier. Dat hééft-ie gedaan. — En de kachel is nièt gesprongen. — En de sleutel is nièt gevonden.

Jan. Ik hei 'm niet — *ik* hei 'm uit handen gegeven! (*heftig*). En Ansing heit 't niet gedaan! Niet gedaan! U zuigt iemand 't bloed uit de vingers!

De officier (*kalm*). Ansing blijft in voorloopig arrest — tenzij de andere getuigen (*schelt*) tenzij de andere getuigen 't gehoorde ontzenuwen.

Jan. Draait-ie dan de kàst in?

De officier. Natuurlijk. Kwaadaardigheid, achterlijkheid hebben 'm gedreven... (*tot den bode*)
Gijs Blankert! — En dezen getuige niet bij de andere laten. U kunt zoolang gaan.

DERDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.

Een bode. Gijs Blankert.

Gijs (*binnengeleid door den bode*). Morrege — morrege, meneer.

De officier. Is u Gijs Blankert?

Gijs. Ja — ja — die ben ikke, meneer — Gijs, Gijs Blankert...

De officier. Daar staat 'n stoel...

Gijs. Nee, 'k zel niet gaan zitte — 'k heb al zoo lang gezete dat 'k...

De officier. 't Is goed. Wil u asjeblief even héél precies antwoord geven op wat 'k u vragen zal.

Gijs. Ja. Ja. Werom zou 'k niet antwoorden?

De officier. Ligt uw dochter Gijsje ziek bij u thuis?

Gijs. Of ze ziek leit? 'k Sta op heete kolen om weer na huis toe te gaan. Ze is te ziek om 'n kom koffie te drinken. De meester zei van morrege nog dat as 'r geen verandering' komt — en 'k heb 'r 'n zwaar hoofd in — dat ze dan na 't gasthuis mot — maar in 'n gasthuis laat 'k 'r niet — me vrouw is ook in 't gasthuis gesturreve en — en —

De officier. — 'k Zou toch liever gaan zitten. U heeft zoo.

Gijs. Nee, zitte doe 'k niet. En dat beve — dat beve heb 'k altijd zoo van me beroerte — as 't warm is — as 't warm is...

De officier. Gijs Blankert, heeft u in 'n sleutel van uw schoonzoon letters geslagen?

Gijs. Ja, ja — dat zal wel — dat zal wel.

De officier. Ik vraag u niet of 't zàl — 'k moet nauwkeurig weten of u in den huissleutel van uw schoonzoon Jan iets gegraveerd heeft.

Gijs. Gegraveerd née — 'k heb 'r met 'n fijne beitel in gehakt — hakken en graveeren is twee. D'r staat op: I. D. J. J. — dat wil zeggen: In de Jonge Jan. 't Had heel wat om 't lijf, want 't was bijster, bijster hard...

De officier. Wil u 'n beetje kòrter antwoorden, asjeblief? Heeft u een of heeft u twee sleutels bewerkt?

Gijs. Een, één.

De officier. Om zes uur hebben Jan Arend en uw dochter 'n boterham bij u gegeten — Zondag — Zondag — Is 'r toen over petrolie gesproken?

Gijs. Over petrolie, nee, nee. Wat zou d'r?....

De officier.Heeft uw dochter niet geklaagd dat 'r amper olie voor de peer in huis was?

Gijs. Geklaagd over olie? Geklaagd over olie? Nee dat heit ze stellig niet gedaan — anders zou 'k 'r geleend hebbe — 'k had zàt olie in huis en ze wiste wel as ze wat noodig hadde, dat ze maar te vràge hadde. Want al most 'k geld van ze hebbe — 'k had ze nog wel met meer geholpe as...

De officier. Most u geld van ze hebben? Waarom? De zaak ging toch goed?

Gijs. Goed — goed — heelemaal niet goed. Tegen groote fabrieke ken je niet opwerke. Goed — Goed! — 't Gaat best zei-die telkes, maar às 't best gaat leef je niet in de zorg en kom je niet léenen. — Maar, maar, dat zeg 'k allemaal in vertrouwen, daar wil 'k geen práát van maken. Vader en dochter da's één zak, zeg 'k — en as je je kinderen helpe ken, dan, dan...

De officier.Dan had-ie pas zeker meer geleend om partijen tabak in te slaan?

Gij's. Weet 'k niet van, meneer — 'k Ben maar een of twee keer boven op zolder geweest. 'k Ken de lucht van tabak niet best verdragen. Ja — da's wáár. 't Is wel gebeurd as-die bij me kwam met tabaksstuifsel op z'n goed, dat 'k zei: jonge, ga effen buiten lichte.

De officier. Dus dan rookt u ook geen sigaren?

Gij's. Nee, nee. Mag 'k niet voor de meester.

De officier. En Jan heeft Zondag 'n kistje sigaren voor u meegebracht — dat waren dan zeker heele lichte.

Gij's. Jan sigaren meegebracht? Nee hoor, hij 's met leege handen gekomen.

De officier. Met leege handen? Hij zal Zondag toch wel 'n wandelstok of zoo iets gedragen hebben?

Gij's. Wandelstok? Hij heit geen wandelstok — nee, die heit-ie niet! 'n Paraplu heit-ie, maar 't was Zondag mooi weer.

De officier. Ik dank u. Meer wensch 'k niet te weten. (*schelt*).

Gij's. (*meer bevend*). Nou zou ik wel is wille wete waarom *ik* over de brand verhoord most worde. U heit geen asem over de brand gesproke.

De officier. 't Is goed — u kan gaan.

Gijs. Daar laat 'k me dochter voor alleen, om hier, om hier...

De officier (*tot den bode*). Volgende getuige. — Nee, laat Biesen even komen.

VIERDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.
Brigadier Biesen.

Biesen.... Tot uw orders, meneer.

De officier. Biesen, je weet positief dat Ansing Arend geschreeuwd heeft dat 'r menschen in 't brandend huis konden zijn?

Biesen. Positief meneer. 'k Heb 'm met geweld motten weerhouen.

De officier. En de kachel is nièt gesprongen?

Biesen. Nee meneer. Geen sprake van. 'k Hei d'r 'n zegel op geleid.

De officier. Uitstekend. Dan moet 'k nog twee dingen weten. In de eerste plaats: was een van de raampennen krom of recht?

Biesen De rechter-raampen is krom, meneer.

De officier. Dat kan niet, Biesen! Ansing zegt dat-ie krom was — Jan, dat-ie 'm 'n paar dagen vroeger recht heeft geslagen.

Biesen. De pen is zoo krom as me duim, meneer. 'k Weet 't sekuur, want we hebben geprobeerd of 'n kind door 't raam kon klauteren. En dat kòn.

De officier. En de huissleutel — is-die terecht?

Biesen. Nog niet, meneer. 'r Wordt onder toezicht van Woutersen, den veldwachter, in de rommel benejen gezocht — gister en eergister kon 't daar niet, omdat de boel nog te broeierig was. 'k Heb 'n paar stukken half verkoolde plank laten uitzagen — met smèrige oliesporen, meneer.

De officier. Heel goed. Op de kromme raampen leg je beslag en als de sleutel gevonden wordt, moet-ie dadelijk gedeponeerd worden.

Biesen. Tot uw orders, meneer (*af*).

VIJFDE TOONEEL.

De officier van Justitie. Een schrijver.
De bode. Putten.

De officier (*schelt — tot den bode*). Putten —
de herbergier Putten. (*maakt eenige aantekeningen*).

Putten. Mot 'k hier weze?

De officier. Neem je pet af, asjeblief — 't is hier geen kroeg.

Putten (*grinnekend*). Nee, zeit uwe dat wel.

De officier. Ben jij Putten, herbergier uit de Louwstraat?

Putten (*grinnekend*). Johannes, Everhardus, Jacobus Putten, geboren de twééde December 1846, Nederlandsch Duitsch Hervormde Gemeente...

De officier. Op Zondagavond jongstleden is Ansing Arend in uw herberg geweest, niet?

Putten. Wis en werachtig. Want 'k zee nog tegen Dirk-'t-waterhoofd...

De officier... Dirk-'t-waterhoofd — wat is dat voor 'n heer?

Putten. Dirrek van Ommen hiet-ie van z'n van — 'k zee nog: wat zel me nou gebeure — daar komt 'n lid van de blauwe knoop....

De officier.Kwam-ie dan zoo zelden bij je?

Putten. Nooit. Zulke klante zelle me gestole worde! Enne zoo was-die binnen of-ie begon van de brand — enne dat 't kind 'r zoo lammenadig had uit gezien — enne al maar klare en nog is klare — enne toen 'n rondje an Dirk-'t-waterhoofd en an de rooie uit de Begijnstraat — (*grinnekend*) ja, as d'r niks achter stak zou 't goeie weze.

De officier. Wat stak 'r dan achter?

Putten (*grinnekend*). Ja — ja — ziet uwe — da's nou ùwes zaak — ik zeg alleen maar, dat as d'r brand bij je broer is geweest, ook al heit-ie je 'n oplawaai gegeven — en as d'r 'n kind bij omgekomen is — dan geef je 's avonds geen rondjes klare met suiker. — 't Is mijn voordeel, maar dan steekt 'r wat achter.

De officier. Heeft-ie niks verteld, niks losgelaten?

Putten (*grinnekend*). Ja — ja — as je 't veruit wist, dan lee je d'r 'n pepiertje met 'n end potlood van an — of je schreef 't op de lei.

De officier. Tot hoe laat is-ie bij je gebleven?

Putten. Tot ellef uur afgemikt — later ken niet — om ellef uur is 't sluittijd voor de pelisie.

De officier. Dus later kàn 't niet?

Putten. Om de dood niet.

De officier. En 's nachts één wordt 'r nog wel 'ns licht bij je gezien.

Putten (*grinnekend*). Licht, já — maar geen volk. Om de dood niet. Al wou 'k 's nachts tot vier uur licht brande — vrijheid, blijheid!

De officier. U weet niets meer?

Putten. Nee. Nee. Da's nou net alles; 'k Zeg alleen dat je geen drie, vier, vijf klares-met-suiker drinkt as 'r familie van je verbrand is — of 't mot je steken.

De officier (*schelt*). Dank je — je kan gaan. 'k Zou toch wat zuiniger met licht worden. Licht kost geld.

Putten. 'n Schande van 'n geld! 'n Schande! Maar in 't donker ken 'k me Zaterdagnacht niet verschoonen.

De officier. Dank u — 't Is zindelijk (*tot den bode*).... De kruidenier Post!

ZESDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.

De bode. Post.

Post (*klopt bij 't binnentreden*). As 'k zoo vrij mag weze...

De officier. Dichter bij, asjeblief. Uw naam?

Post... Nico, Nicolaas Post, weledede edelachtbare.

De officier. Dichter bij. Wilt u de zuivere waarheid spreken bij enkele vragen, die ik u te stellen heb?

Post (*de vingers opstekend*)... Zoo waarlijk helpe mij God-allemachtig — WelEdele, WelEdelachtbare.

De officier. Die eed had u achterwege kunnen laten. U staat hier niet voor de Rechtbank — u is opgeroepen in voor-onderzoek in de zaak van den brand in De Jonge Jan. Er is reden om aan te nemen dat die brand is gesticht. Wat kan u mededeelen?

Post... WelEdel-WelEdele — daar schrik 'k van. Is de brand gesticht? En door wie as 'k vrage mag, WelEdel-WelEdelachtbare?

De officier. U heeft niets te vragen. U heeft te antwoorden. Om vijf uur heeft u de deur aan de overzij hooren dichtslaan. Wie ging toen heen?

Post. Tja — Tja — as je dat nou maar wist.

De officier. Aan Biesen, den brigadier van de politie, heeft u gezegd dat u om half vijf Jàn Arend met 't meisje heeft zien heengaan...

Post. Tja. Dat mot hallef geweest zijn, want om kwart over viere stong 'k nog tegen de bak rijst te blaze.

De officier. Blaast u speciaal op Zondag rijst?

Post. Niet op alle Zondagen, WelEdele-WelEdele, maar me zwarte poes had op de baal gelege

en nou was de boveste laag enkel zwarte haartjes — rijst met zwarte haartjes ken je niet gemeedereerd verkoophe...

De officier. U heeft dus zèker Jàn Arend met 't kind zien heengaan?

Post (*de vingers opstekend*)... Zoo waarlijk helpe mij...

De officier. (*op de schrijftafel kloppend*). Geen eeden asjeblief!

Post. Nee, WelEdel-Edelachtbare.

De officier. Als Jan Arend dus heen was gegaan met z'n dochttertje, dan moet de deur om vijf uur door 'n ander zijn dichtgetrokken, niet waar?

Post. U haalt me de woorden uit me mond, WelEdele...

De officier.... En heeft u ook gezien of Jan, ik zeg Jàn, 'n kistje sigaren en 'n wandelstok droeg?

Post. Nee, néé, die ken-die niet gedragen hebben, want voor de deur, nam-die z'n hoed van z'n hoofd en veegde z'n voorhoofd met z'n zakdoek. Zóó.

De officier. Dank u. 'k Had me anders wel kunnen fantaseeren hoe zoo iets gecompliceerds gebeurt.

Post. Dus ù zou denke dat Ansing, dat Ansing?...

De officier.... Wil u onthouden dat ik te vragen heb? — Heeft vrouw Arend of juffrouw Arend Zaterdag boodschappen bij u gekocht?

Post. Ja, welEdele-welEdele, maar as 'k 't zeggen mag op de pof — langzaam, langzaam van betalen.

De officier. Betaalden ze moeilijk?

Post. Nou glàd, gesmeerd gong 't niet.

De officier. Wàt heeft ze Zaterdagavond bij u gehaald?

Post. Laat-'s denke — laat-'s prakkizeere... 'n pondje zout, 'n onsie rozijnen — rozijnen zonder pitten — 'n onsie gemalen koffie — nee geen koffie — koffie was van Willemse — twee cente peper...

De officier.... Geen petrolie?

Post. Nee géén petrolie, weledele-welgestreng — petrolie heit Santje Zondagmorgen gehaald...

De officier (*scherp*). Zondagmorgen? Verkoopt u Zondagmorgen?

Post. Nee, nièt met centen — al was'r goud mee te verdiene! Zondag mot Zondag blijve — maar as je 'n buurman ken plèzieren.

De officier. Hoe laat was dat?

Post. Ja — ja -- zoo tegen elf. Jan Arend stong an de deur en riep dat 't goed was.

De officier. Nicolaas Post — weet wèl wat je verklaart. 't Kind is dood. Met die verklaring kun je iemand in de gevangenis helpen. — Heeft Sàntje Zondagochtend tegen elf uur, zònder geld, petrolie gehaald? — Stond Jan Arend aan de deur? — Ben je bereid dat voor de Rechtbank onder eede te bevestigen?

Post (*de vingers opstekend*). Zoo waarlijk hellepe...

De officier. Goed. Goed. Wel bedankt.

Post. Dank ù welEdele-welEdelachtbare.

De officier (*hem terugroepend*). Post! — Heb jij nà vijf uur niemand De Jonge Jan zien binnen gaan?

Post. Nee, welEdele.

De officier. 't Kind heeft den sleutel gehad. Heeft u 't kind nièt zien binnengaan?

Post. Nee, welEdele. En met de sleutel binnengaan heit ze nooit gekend. Want ze kòn niet bij de bel en niet bij 't sleutelgat.

De officier. En als ze door 't raam is geklommen?

Post. Dat zou kènne, welEdele-welEdele, want 't raam staat achter de struikies van 't voortuintje -- d'r is 'n rhabarberplantje — en — en Indische kers — en dan hei-je nog....

De officier (*hem coupeerend*). Dank u (*schelt*).
U moet nog wachten. Voorloopig kunt u gaan.

Post. Best, welEdele-welgeboren.

ZEVENDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.

De bode. Bik.

De officier (*tot den bode*). De laatste getuige —
de verver Bik — (*tot Bik*) Bik?

Bik. Jawel.

De officier. Woont Ansing Arend bij jou in?

Bik. Jawel.

De officier. Heeft Ansing wel 'ns last van
z'n hart?

Bik. Jawel.

De officier. Jij kan wel wat minder stug
antwoorden!

Bik. Dat ken 'k.

De officier. Doe 't dan, hè? Wat heeft-ie an
z'n hart?

Bik. Weet 'k niet. 'k Ben geen dokter.

De officier. Heeft-ie last van benauwdheden?

Bik. Jawel.

De officier. Heeft-ie Vrijdag en Zaterdagavond bij jou thuis met sigaren gewerkt?

Bik. Jawel.

De officier. En Zondag bij z'n broer gesorteerd?

Bik. Ja.

De officier. Werkt-ie wel meer op Zondag?

Bik. Ja.

De officier. Ben jij bang dat je woorden te kostbaar zijn? 'k Wou wat méér weten. Klaagde die dikwels over z'n broer en z'n zuster?

Bik. Nee.

De officier. Wat nee?

Bik. Hij houdt niet van klessen.

De officier. Heb je Zondag vóór de brand met Jan staan praten?

Bik. Ja.

De officier. En 't kindje 'n pepermunt gegeven?

Bik. Ja.

De officier. Ja — hònd! Kan jij niet met twee woorden spreken?

Bik. Dat ken 'k — as 'r niet ge-jijid wordt.

De officier. Excuseer, meneer Bik. — Hoe laat heeft ù die pepermunt gegeven, meneer Bik?

Bik (*stug*). Om half zes.

De officier. Om half zes. Dat kan niet. 't Moet vóór vijven geweest zijn.

Bik. 't Was bij half zes — of-ie néé knikt, 't was hâlf zes. — We hebbe 'n poos op en neer geloopen.

De officier. Met 't meisje?

Bik. Nee, 't meisje was vort.

De officier. Gelooft u dat Ansing uit wraak of in drift brand zou stichten?

Bik. Nee — às 'r brand is gesticht — mot 't 'n ander wezen.

De officier. Waarom?

Bik. Dat denk 'k zoo.

De officier. Ach kom!

Bik. Dat denk 'k (*aarzelend, maar dan pootig*) — omdat Ansing toen-ie 's nachts dronken thuis kwam, op z'n kamer liep te vloeken dat z'n broer 'n smeerlap was.

De officier. En als ze samen? Als Jan 'm overhaald heeft ..

Bik.... Nee, meneer. Je doe niks sàmen met 'n smakker die je pas heit geslagen.

De officier. Was 't zèker half zes toen je met Jan opliep?

Bik Sekuur.

De officier Was Jan onrustig? (*Bik knikt.*)
Zoo. Zoo. — Weet je anders nog wat?

Bik. Nee — nee. Hoe eerder 'k na me karweiken hoe liever.

De officier. Laat 'k u niet ophouen! (*schelt.*)
— Dag meneer Bik.

Bik. Goeien-middag.

ACHTSTE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.
Een bode. Jan Arend.

De officier (*tot den bode*). Laat Jan Arend nog eens hier komen (*wandelt in gedachten heen en weer. De telefoonschel op het schrijfbureau gaat over.*)
Ja? Is u daar Biesen? Zoo? Is dat positief zeker? En wanneer is dat gebeurd, zegt deurwaarder Joosten? (*neemt papier, noteert*) ... f273,50 — Ja — f273,50 — zònder de protestkosten — Zoo-zoo. Merci. — Ja, verzegelen, brigadier! (*tot Jan Arend die de láátste woorden gehoord heeft*) U wil zeker wel zoo vriendelijk zijn over een uur met me mee te gaan naar de plaats van de brand?

Jan. As 't mot, ja.

De officier. Heeft u in de getuigenkamer

nog eens gedacht over sommige vragen die 'k u heb gesteld?

Jan. Nee, meneer — 'r viel niks meer te denken.

De officier. Dan is u dus wel buitengewoon-zeker van uw verklaringen? (*Jan knikt*). 'r Was geen petrolie in huis?

Jan (*schrikkend, dan stevig*). Nee, meneer.

De officier. Zaterdagavond niet? — (*met nadruk*) Zondagochtend niet? (*Jan ontkent — een stilte*). U had geen zorgen?

Jan (*driftig*). Nee, meneer!

De officier. Jan Arend: Zondagochtend is 'r géén petrolie gehaald?

Jan. Niet da-'k weet...

De officier. Niet door 't kind?

Jan. Nee. Nee. En às 't gehaald is, weet 'k 't niet, weet 'k 't niet — 'k hei wat anders te doen as 't huishouen na te rijden!...

De officier. Als u geen zorgen had — waarom leende u dan van uw schoonvader?

Jan. Wie zegt dat?

De officier. Dat zeg ik — ik.

Jan (*zich het zweet van het voorhoofd vegend*). Ik hèi nooit geleend.

De officier. Laat ik me dan nauwkeuriger uitdrukken: waarom leende uw vróuw?

Jan. Ik hoef niet te weten wat me vrouw doet.

De officier. En u hoeft niet te weten wat uw dochttertje doet (*plots schèrp*) — uw dochttertje dat Zondagmorgen petrolie haalt!

Jan (*heftig*). Niet dat ik weet!

De officier (*vinnig*). U stond aan de deur — u stond aan de deur!

Jan. Die dat zegt liegt!

De officier. Als u niet kalmer kunt antwoorden, zal ik 't onderhoud afbreken.

Jan. Ik ken niet rustig blijven as ze zóó de leugens, de leugens...

De officier. Die léúgens zullen we onderzoeken. — Als De Jonge Jan zoo góéd ging — waarom stond u dan in de schuld bij kruidenier Post?

Jan. Dat was geen schuld — dat heit iedereen.

De officier (*langzaam*). En is 'n geprotesteerde wissel geen schuld? — 'k Vraag antwoord, Jan Arend! — Deurwaarder Joosten heeft drie weken geleden 'n wissel van — van (*zoekt onder de papieren*) — van tweehonderd drie en zeventig gulden vijftig cent geprotesteerd — dat wist 'k bij je éérste ondervraging niet....

Jan. 't Goed was niet in orde.

De officier. Welk goed?

Jan. De tabak. Ze was nattig. 't Scheelde 'n week later tien pond an wicht....

De officier. Wel! En waarom heeft u dan niet dadelijk gereclameerd?

Jan. Omdat...

De officier.... Omdat u liegt.

Jan (*heftig*). 'k Lieg 'r geen woord an — geen woord!

De officier. U heeft den deurwaarder geantwoord (*zoekt*)... „Te vroeg gepresenteerd.”

Jan. Dat is zoo. Dat kwam 'r bij. Afspraak was dat...

De officier. Hou je mond maar. 'k Heb meer te vragen. U heeft de raampen rècht geslagen niewaar?

Jan (*onrustig den zakdoek wriemelend*) Ja — dat — dat meen 'k.

De officier. Toen u de deur achter u sloot had u in de eene hand een kistje sigaren voor uw schoonvader, in de andere een wandelstok. Niet waar? (*Jan knikt schuw*). 'n Kistje sigaren voor 'n schoonvader die niet rookt — da's iets zeer bijzonders. En de wandelstok — waar is de wandelstok gebleven? U heeft geen wandelstok meegebracht — zegt uw schoonvader.

Jan. Dat ken-die niet weten. Hij is suffig. En de bak — de bak voor de parapluies staat benejen.

De officier. Gijs Blankert zegt dat u geen wandelstok hééft.

Jan (*driftig*). Dat zuigt-ie uit z'n duim! 'k Hei-d'r pas een gekocht.

De officier. Post, je overbuurman, heeft je met leege handen zien uitgaan.

Jan. (*ingehouden-woest*). Dat liegt-ie! — Post is 'n schobbejak — van iedereen in 't dorp leit-ie te klessen en kwaad te spreken!

De officier. 't Lijkt toch geen sikkepit op kwaadspreken, als je verklaart dat iemand zich 't zweet van z'n voorhoofd veegde — (*met nadruk*) — precies 't zèlfde wat je nou doet — Je had dus wèl 'n kistje sigaren en 'n stok in je handen?

Jan. Daar neem 'k geen woord van werom.

De officier. En dat kistje is natuurlijk onderweg zoek geraakt — want je schoonvader mág voor z'n dokter niet rooken. Herinner je je iets van dat kistje?

Jan. Nee. In de hurrie van de brand...

De officier. Juist. Juist — Jan Arend, je ben niet gelukkig met je antwoorden. — 'Kon 't kind met den sleutel in huis komen?

Jan. Da-weet 'k niet.

De officier. De raampen had je recht geslagen, zeg je, en 't kind kon de deur niet alléén open maken — hoe is 't kind dan in huis geraakt? (*een stilte*). Heb je me niet verstaan, Jan Arend?

Jan. 'k Snap 'r niks van. Me kop is heelemaal in de war.

De officier. Om half vijf heb jij de deur achter je dicht getrokken — je èigen verklaring — en om half vijf heeft Post je zièn heengaan. Om half zes liep je nog met Bik op en neer. Wat heb je van half vijf tot half zes gedaan?

Jan. 'k Ben na me schoonvader gewandeld.

De officier. Dat was nà half zes.

Jan. 't Was kort na vijven.

De officier. Hoe weet je dat zoo nauwkeurig?

Jan. Omdat — omdat — Waar mot 'k zoo lang hebben gezeten?

De officier. Dat's juist wat ik weten wil. Om vijf uur is Ansing heengegaan. Maar tusschen vijf en half zes kan 'n boel gebeuren.

Jan. As 't kind de sleutel had, kon 'r toch niemand' in 't huis? (*zich opwindend*) Al was 'k eerst om zeven bij me vrouw en me schoonvader ge-

kommen — 'k had niet in huis gekènd — dat was glàd onmogelijk — dat geef 'k iedereen te doen om in 'n gesloten huis te kommen! Om half vijf hebbe ze me op straat gezien — om vijf uur hebbe ze me op straat gezien — laat 't half zes weze voor mijn part — ik kon 'r niet in . .

De officier. En door 't raam?

Jan. 't Raam was op de pin en al was 't niet op de pin geweest — 'n man kon 'r niet door.

De officier. Als u dat zoo zèker wist — waarom heeft u dan nutteloos 'n raampen rechtgeslagen?

Jan. Je doet wel is meer van die dinge die, die...

De officier. Jan Arend heb jij je kind nog gezien — nà de brand? (*Jan ontkent beverig*). Waarom niet?

Jan (*moeilijk*). 't Zag 'r zoo schrikkelijk uit...

De officier. Ze had blond haar, niewaar? (*Jan poogt zich te bedwingen*). En blauwe oogen, niewaar?

Jan (*opgehitst zenuw-huilend*). Ja. Ja.

De officier. De brigadier heeft me daar straks bericht dat de sleutel gevonden is — gevonden in de ruïne, op de plek waar de bedstee wàs. (*zacht*) — Ik denk zoo, Jan Arend, dat

jouw ongelukkig dochttertje door 't raam is geklommen, toen 'r nog geen of toen 'r pàs brand was — was gesticht — dat ze doodmoe van 't ravotten in de bedstee is gekropen, even heeft liggen spelen met den sleutel, den sleutel met de letters I. D. J. J., dat ze lachend is ingeslapen, den sleutel in 'r handje.

Jan (*snikkend*). Ja. Ja.

De officier (*streng*). Die sleutel had *jij* 'r gegeven, wetend of hopend dat ze 'm zou verliezen, dat kennissen of vreemden 'r zouden zien mèt den sleutel. Dan was 't bewijs klaar, niewaar, 't bewijs dat *jij* noch je broer — je broer die onder jouw invloed stond! — in 't huis waren geweest. Dat is je gelukt. Maar 't toeval heeft gewild dat je eigen kind de dupe is geworden, je kind, Jan Arend. De straf is ontzettend — in jouw plaats zou 'k eerlijk bekennen — 't moet vreeslijk zijn zóó'n geheim alléén te hebben...

Jan (*gejaagd*). En as — às 't zoo gebeurd is -- is 't niet erg genoeg?

De officier. 't *Is* zoo gebeurd, Jan Arend.

Jan (*wild-doorslaand*) 't *Is* zoo gebeurd! 't *Is* zoo gebeurd! 'k Ontkom 'r niet an — 'k Zit in de kneep — douw me de kast in, me heele leven, douw me d'r vandaag in (*krijtscherig*) — la-me niemeer los — 'k wor 'r gek — 'k wor 'r krankzinnig onder!

— Jij, jij hei-me op de pijnbank gehouen met de petrolie, met de pin, met alles! — Jij hei-me zitten martele op je gemak, as 'n duvel, terwijl 'k al die tijd niks anders voor me gezien hei, as me kind, me kind met 'r blonde haar, me kind met 'r blauwe oogies, me kind met 'r zondagsche jurkie, me kind dat ze gevonden hebbe met 't koperen ringetje an 'r vinger, 't ringetje dat 'k verlejen week voor 'r gekocht hei! — (*woest-huilend*). Jij, jij zit me te sarren, terwijl me hersens koken, terwijl 'k loop te prakkizeeren hoe me van kant te maken! (*snikt 't uit*).

De officier (*na een stilte*). Ik ken maar één plicht, Jan Arend, de plicht opgelegd door m'n ambt. — En nou je eindlijk de goeie ingeving heb te bekennen....

Jan (*wild*). Ik beken niks, niks! Wat 'k gezeid heb — wat 'k raaskal — komt — komt uit 'n kop die bàrst, die gèk, gèk wordt!...

De officier (*met opzet pathetisch*). Jan Arend, na schuld kan boete — rust geven.

Jan (*hijgend*). As m'n vrouw hoort, as m'n vrouw wéét dat ik, dat ik — ze was zoo mal met 't kind — ze heit 'r zoo'n pijn om gehad toen 't gekommen is — ze heit zoo getobd om 't in leven te houen — (*inzakkend*) As 'k dan in

de kast mot, geef dan levenslang, jij, da'k niemeer onder d'r ooggen hoef te kommen!

De officier (*zacht, ernstig*). Waarom ben je zoo misdadig geweest Jan Arend, om zóó met voorbedachten rade brand te stichten! En waarom je schuld te verzwaren door 'r 'n achterlijken broer in te betrekken?

Jan. 'k Hei 't alleen, alléén gedaan.

De officier. Ben je dan in de woning terug gekeerd? (*Jan knikt*). En heb je 't kind den sleutel nà de brandstichting gegeven? — (*Jan knikt*) — Hoe wist Ansing dan dat — dat 't kind in 't huis was?

Jan (*dof*). Toen 'k de boel had angestoken — gejaagd as 'n beest, bang voor morgen, bang voor overmorgen — kwam 'k 'm 'n kwartier later tegen — net — net toen 'k na me schoonvader wou gaan — toen zee-die — toen zee-die — as je d'r zoekt dan leit ze thuis — 'k hei 'r 't raam zien binnenklimmen — toen mot 'k iets geschreeuwd hebben — dat de boel in brand sting — is-die — is-die weggehold...

De officier... En jij, jij de vader ben naar je schoonvader gegaan...

Jan (*wild*). Omdat 'k niet dorst, omdat 'k bang was dat ze an me gezicht zouen zien — en — 'k geloofde 'm niet — 'k dacht dat ze na d'r moeder was gelooopen — dat ze op straat speelde. Toen

'k 'r niet bij me schoonvader vond, hei-'k nòg me bek gehouen, want me vrouw wist van niks — me vrouw weet nog van niks — me vrouw weet niet dat ik, ik... (*staart zwijgend, òp, naar den grond*).

De officier (*na een stilte*)... Ais ik als mènsch had te oordeelen, Jan Arend, zou 'k meenen dat je zwaarder ben gestraft, dan menschen 't kunnen, maar de loop van 't gerecht valt na 't gebeurde, na 't openbaar onderzoek niet te stuiten — dat mag 'k niet — dat màg niet (*schelt — een stilte*).

Jan (*dof.*) 't Is beter zoo. As 'k me vrouw maar niet terug hoef te zien.

De officier. Je blijft in arrest.

Jan (*moeilijk z'n voorhoofd bewrijvend*) Da's goed. Da's goed. As 'k me vrouw maar niet — maar niet —

De officier (*tot den bode*). Deze man blijft tot m'n beschikking — Ansing Arend!

NEGENDE TOONEEL.

De officier van justitie. Een schrijver.

Een bode. Ansing Arend.

De officier. (*zit in gedachten — dan tot Ansing die binnengeleid wordt*) 'k Ben straks har-

der voor jou geweest, Ansing Arend, dan goed en noodzakelijk was. Maar je was 'r zèlf oorzaak van door je zonderling gedrag na den brand, door je uitlatingen, vooral door je verzwijgen van dingen die je wist. Waarom heb je niet eerlijk verteld dat jij nièt 't laatst in huis was? 'k Moest je wel aanpakken als 'k gedaan heb. Dat spijt me. Je wist toch dat Jan nà vijven op de zolder was?

Ansing (*stomp*). Ik weet nimmendal.

De officier. Je wist toen je 'm op straat tegen kwam — toen-ie zoo schrikte toen jij 'm vertelde dat Santje door 't raam was geklommen — je wist toen door z'n uitroep dat 'r brand was. 't Is loffelijk als je 'n broer niet verraadt, maar de justitie om den tuin leiden is verkeerd, Ansing. Je kan nu gaan — goeiendag. En pas voortaan braaf op.

Ansing (*botzinnig-nadenkend*). Mot 'k gaan? Gaan? En 'k dach — 'k dach dat 'k most blijve.

De officier. Nee. Jàn is de schuldige.

Ansing (*kijkt van den officier naar schrijver en bode, wantrouwig en stug*). As 't dan mot — as 't dan mot — ik hei d'r weet van. .

De officier. Van wàt weet?

Ansing (*stomp-glimlachend*). 't Is met petrolie angekomme.

De officier. Jawel. Ga maar, jongen. 'k Weet 'r genoeg van.

Ansing (*onnoozel-zèker*). 'k Hei-'t-gedaan — omdat — omdat ze me pestte.

De officier. Je heb 't nièt gedaan, Ansing — Je kunt rustig naar huis gaan.

Ansing (*grommend*). As 'k zeg da-'k 't gedaan hei, dan hèi-'k 't gedaan — dan hei-'k 't gedaan — met petrolie — met petrolie uit de kan — omdat ze me pestte.

De officier. Waarom sta je nou zoo pertinent te liegen?

Ansing (*bot en wantrouwig*). 'k Lieg niet as 'k zeg — as 'k zeg da-'k met petrolie...

De officier (*zacht*). Je kunt gaan, Ansing.

Ansing. En 'k dach — 'k dach...

De officier. (*opstaand, vriendelijk*). Dan dacht je verkeerd (*tot den bode*). Deze getuige is klaar. (*af*).

Ansing (*blijft mummelend staan, 't hoofd gelogen. Eren in bedenking, wil-ie den officier nog wat zeggen, zoekt hem schuw-onnoozel, zakt in stomp-zinnige verlegenheid. De bode wenkt hem*).

EINDE.

KATWIJK-AAN-ZEE, Juli 1903.